

Tikani özünə batan gül

Uilyam Folknerin “Emili üçün qızılgül” hekayəsi haqqında

əvvəli ötən saylarımızda

Zaman ötüb dövrən dəyişdikcə təzə nəsillər köhnələrin yerinə gəlir. Şagirdləri yaşa dolub Emili-dən həmişəlik ayrılır, öz uşaqlarının qayğısına qalmağa gedirlər. Son şagirdin arxasınca örtülən qapı bir də heç kəsin üzünə açılmır. Şəhərdə rüsumsuz poçt xidməti yaradılanda təkcə miss Emili öz qapısına üstündə nömrə olan metal lövhə vurulmasına, poçt qutusu asılmasına razılıq vermir. Hər səhər əlində zənbil bazarlığa gedən zəncinin saçları da camaatın gözləri önündə ağarır, beli yavaş-yavaş бүkүлүр. Hər ilin sonunda miss Emili rəsmi vergi kağızı alır, bir həftə sonra elə aldığı kimi də kağızı geri göndərir. Arabir onu alt mərtəbənin hansısa pəncərəsində görünər olur: belə vaxtlarda lal-dinməz, tam hərəkətsiz oturan miss Emili daşdan yonulma bütü andırır, onun kimisə görüb-görmədiyi də düürst anlaşılmır:

“Bax, o elə bu cür - dərəkölünmaz, inkaredilməz büt kimi - hamımızın öyrəşib isinişdiyimiz, hamımıza məhrəm olan heyrətamiz görkəmindəcə bir nəsilədən o birinə adlayırdı. İndi də budur, canını tapşırdı; neçə vaxtdı naxoşlayıb yorğan-döşəyə düşən, toz basmış ala qaralıq otaqda xəstə canıyla əlləşən zavallı qadın gör neçə müddətdi ki, bir tək qocalıb-qartmış, əldən-dildən düşmüş xidmətçi zəncinin umuduna qalmışdı.

Əslində, onun heç xəstələndiyini də doğru-düürst bilən bir Allah bəndəsi yoxdu; biz zəncidən bir söz qoparmaq, nəşə öyrənmək ümidini çoxdan itirmiş, üstəlik bu vəziyyətlə barışmışdıq - bu məxluq bir kimsəylə kəlmə kəsmir, ömür-billah ağzını açıb dillənmirdi; çox güman, heç miss Emili ilə də danışmırdı, bəlkə elə bundandı ki, səsi pas atıb xır-xır xırıldayırdı.

Miss Emili alt mərtəbədəki otaqların birində, qoz ağacından qayırılma iri, ağır miçətkənli çarpayıda keçinmişdi; onun ağ saçlı başı uzun illər gün işığı dəymədiyindən sapsarı saralıb kif atan köhnə balışın arasında itib batmışdı”.

Miss Emilinin ölüm xəbərini eşidib tələm-tələsik özünü yetirən qadınları zənci qulluqçu giriş qapısının ağzında qarşılayıb içəri buraxır, sonra özü dal qapıdan həyətə çıxıb həmişəlik qeyb olur. Emilinin əmisi qızları da özlərini yetirirlər, ertəsi gün bütün şəhər dəfnə axışır: “Miss Emilinin cənəzəsi alınma güllərin əhatəsindəydi; tabutun baş tərəfinə atasının dərin fikrə qorq olmuş zərli portreti qoyulmuşdu, şəhər xanımları da cənəzə ətrafında sıx dövrə vurub hüznə xınsınlaşırdılar. Evin qənsərindəki artırmada, cəmənlilikdə oturan ixtiyar qocaların bəziləri səliqəylə yuyulub-ütülənmiş konfederat ordu formasındaydılar, söhbətlərindən belə məlum olurdu ki, miss Emili onların yaşadıymış, guya cavanlıqda hələ onunla rəqs də eləmişdilər; hətta aralarında mərhuməyə xüsusi nəvaziş göstərən, sevgisini izhar eləyən də tapıldı...”

Dəfndən sonra evin ikinci mərtəbəsidəki qırx neçə ildən bəri insan ayağı dəyməmiş otağın qapısını sındırırlar:

“Sərt zərbənin təsiriylə neçə illərdən bəri yığılıb qalmış tozu ərşə qalxan otaq sanki bəylə gəlinin zifaf gecəsi üçün hazırlanmış, buna uyğun mebellə təchiz olunmuşdu. Havada qəbir üfunəti vardı. Nazik toz layı hər tərəfi basmışdı: çəhrayı abajurlu lampa, çəhrayı taxtın rəngi bozarmış qırçınları, bər-bəzək stolu, masa üzərində bir-birinə qarışmış büllür ətir şüşələri - hamısı toz içindəydi; tutqun gümüşü rəngli üzqırıxan ləvazimatının üzərindəki yazılar da seçilməz olmuşdu. Elə oradaca

qalstuk və yaxalıq gözə dəyirdi; onları sanki indicə çıxarıb ora qoymuşdun, amma qaldıranda yerində tozdan apaydın seçilən aypara şəkilli izləri qaldı. Stulun söykənəcəyindən isə kostyum asılmışdı; döşəmədə bir cüt kişi çəkməsi, böyründə də corablar vardı.

Kişi özü isə çarpayıda uzanmışdı.

Biz nəfəsimizi qısıb cıncıqımızı da çıxarmadan xeyli müddət beləcə durub, donuq bir istehzayla qorxunc tərzdə üzüməzə diş ağardan kəlləyə tamaşaya elədik. Ölü kimisə qucaqlamış kimi uzanmışdı, lakin sevgi nəvazişlərindən daha uzunömürlü olan, bütün öyər-əskiklərə sığal çəkib tumarlayan əbədi yuxu zavallının sevgilisini ondan qoparmışdı; bir vaxtlar gecəköynəyi olmuş cındasıyla üstü örtülən qalıqları isə illərlə uyuyub qaldığı bu çarpayıya əriyib qarışmışdı.

Kişinin özü də, böyründəki balış da hamar kül qatının altında itib batmışdı.

Yalnız bu zaman biz ikinci yastığın üzərində yüngül baş izini sezdik. Kimsə irəli əyilib barmağının ucunu ehmalca balışa toxunduranda biz bu gözəgörməz küllün kəsif iyindən udquna-udquna bir az qabağa durub, bunun bozuntul rəngə çalan bir çəngə uzun qadın teli olduğunu gördük”.

Folknerin “Emili sizin üçün ideal qadın obrazıdırımı?” sualına verdiyi cavabın yarısını yazının ilk abzasında sitat gətirmişdim. Cavabın qalan yarısı belədir: “...Bu itki Emili üçün hər şeyin sonu demək idi, çünki belədə qocalıqdan, tənhalıqdan savayı zavallıya heç nə qalmırdı. Neçə ki əlində nəşə vardı, o bu “olanı” itirmək istəmirdi, var gücüylə çalırdı nəyin bahasına olursa olsun, onu tutub saxlasın. Əlbəttə, bu, pisdir, hətta çox pisdir, amma yenə də mənim Emiliyə ürəyim yanır. Bilmirəm, belə bir qadın mənim ürəyimcə olardımı? Bəlkə olmanın əzablarına, iztirablarına məruz qalan, taleyin məhv elədiyi insanlar adamı qorxudan kimi belə bir qadın da məni qorxudardı...”

Eynən Yevgeniya Qrande kimi miss Emilinin də gələcəyə yolu bağlıdır - onun yolunu bir özgəsi yox, öz atası bağlayıb. O, atasının dəmir əlləriylə, qəzəbli qamçısıylə keşiyini çəkdiyi keçmişində yaşayır, qız o qaranlıq keçmişin girovudur. Onun şəxsi varlığının min bir çaları, həyatının rəngləri fəlek kimi üstünə qanad görmüş atasının heybətlili kölgəsində solub görünməz olub. Emili gələcəyə ti-lov atmaqdaysa keçmişin qarmağına keçib, canındakı şirəli toxumları həyat dirriyinin ləklərinə əkməkdənsə özü yenidən toxuma dönüb əzəli halına - atasının belinə qayıdıb. Bu toxum daha yarar-sızdır, heç vaxt cüərməyəcək...

Emilinin faciəsini Amerikanın şimalıyla cənubu arasındakı sosial-əxlaqi münəqişənin rəmzi kimi anlamaq, onun taleyini belə bir ictimai-siyasi qarşıdurma kontekstində yozmaq yarımçıq izah olar. Mənim yanaşmam kiməsə mötəbər görünməyə bilər, müəllifin özünün verdiyi izaha isə inanmaq haqqımız yoxdur. Miss Emilinin Amerikanın cənubunu, Homer Berronun isə şimalı simvolizə elədiyi haqda oxucu sualına Folkner belə cavab verir:

davamı növbəti sayımızda

F. Uğurlu